

Skytillen

Medlemsblad for Romerike Historielag

Nr. 1 - 2019 37. årgang

*Ingeborg Birgitte Røring f. 1718 i Gjerdrum.
Se artikkel om slekten Røring s. 3.*

HISTORIELAGETS HUS
Besøksadr: Vestvollveien 54
som er sidebygningen på
Skedsmo prestegård
ved Skedsmo kirke

ÅPNINGSTIDER
BIBLIOTEK OG KONTOR
hver torsdag kl 12.00-18.30
15/5-15/8: kl 12.00-17.00

POSTADRESSE
Romerike Historielag,
Postboks 175
2021 Skedsmokorset
Bankkonto: 1321.62.49857

E-POST: rohist@online.no
TELEFON: 63 87 88 90

HJEMMESIDE
<http://www.historielag.no/>
*Gå inn på hjemmesiden vår, der
finner du mye interessant stoff.*

TRYKKERI
Trykkpartner AS
Trykket i 3650 eksemplarer
Stoff-frist til nr. 2-2019: 1.5.2019

REDAKSJONEN:

Grete Andersen
(skytilen@gmail.com)

Gunnar Gravdal Nerhus
(g-g-ner@online.no)

Frank Erik Solli
(frank.erik.solli@outlook.com)

Aud Siri Hønsen Huseby
(aud.siri.huseby@wj.no)

Send oss gjerne stoff til
adressen skytilen@gmail.com.
Kanskje kommer det med
i neste nummer!

*Forsidebilde: Ingeborg Birgitte
Røring, Edvard Rørings datter. Han
hadde i sitt første ekteskap 15 barn, de
tre eldste ble født i Christiania, fem i
Ullensaker og de siste syv i Gjerdrum.*

Slekten Røring i Gjerdrum

av Agnes Radich

Redaksjonen i Skytilen har mottatt en omfattende redegjørelse for slekten Røring i Gjerdrum, men vi må dessverre nøye oss med et utdrag her. Hele artikkelen kan leses på hjemmesiden til Romerike Historielag.

Jeg har drevet med slektsforskning i noen år og jeg har ikke unngått å legge merke til at noen slekter synes være utdødd. Det vil si, navnet er blitt borte, slekten har dødd agnatisk, men det finnes kvinnelige etterkommere. En slik slekt er den «norske» grenen av slekten Røring.

I Norge begynner den med Edvard Røring, sorenskriver på Øvre Romerike i årene 1710 til 1731, bosatt på Torshov i Gjerdrum. Han var født i Ålborg i 1675 og døde på Torshov i 1731. Han var sønn av kjøpmann i Ålborg, Peter Petersen Røring, f. 1633 og Bente Pedersdatter f. 1642, d. på Torshov 1794. «d:7 Martii blev Sorenskriver Rørings Moder Bente Pedersdatter begravet udi Gierdrum Kierche og var 82 Aar gammel»

Peter Petersens foreldre er iflg. «Family Search» Peter Røring «Rurinok» født 1608 i Ålborg og Anne Didriksdatter Grubbe.

Slekten Røring skal ifølge min onkel Reidar Radich komme fra Skarumbeck, antagelig Hannover. Skarumbeck finnes ikke på noe kart eller i wikipedia. Representanter for «Dansk Genealogi og Personhistorie» på Slektsforskerdagen, Riksarkivet 2018, mente at stedet het Scharmbeck og ligger i Nieder Sachsen. Området har vært okkupert av svenskene med Carl XII, men ble i 1712 erobret av Danmark. Herfra ble området i 1715 overført til hertugen av Hannover. En rekke «Akter» fra «Den Danske Regjering i Stade» viser dette.

Skikken med «slektsnavn» kom til Danmark fra Europa på 1700-tallet. Mange embedsmenn, prester og militære med tyskklingende navn som kom til Norge i «dansketiden» kom bl.a. fra tysktalende Slesvig-Holsten og andre «danske» områder i Tyskland.

Edvard Røring har studert i København. I det danske Rigsarkivs håndskriftarkiv finner jeg en lapp med følgende tekst; «Røring Edvard hidtil værende vid opfostringshuset i Kbh. Stud. 1796 19/2 af Kongen beskitiet til resid. Kapell. i Mariager H.S eft. Hr. Daniel Grønbech som er beordret til

præst i Vium K.» (Om hans løn og forretninger) (Jy.Reg. 48.391)/nr. 85)

Om han noensinne tiltrådte, vet jeg ikke, men på et tidspunkt kom han til Kristiania som skriver på Det norske kanselli på Akershus festning. I 1703 søkte han om stilling som skipsmålingsdirektør i Norge: «Røring Edvard som i langsommelig tid har tjent som kopist ved det norske kanselli. 1703 ansøgte han om skibsmaalingsdirektørtjenesten i Norge.» (RM: Resol-prot.t 55.77) Den fikk han ikke og på nok en lapp står å lese: «Røring Edvard har i 10 år tjent ved det norske kcl. 1706 søgte han fogedtjenesten i Øvre Rommerige (Reff Resol.prot. 58.385) 1707 søgte han om en fogedtjeneste i Guldbrandsdalen. (60.605 61.459 ligeledes om vejr og måletjenesten i Drammen.» Bare én av disse stillingene fikk han, den 26 mai 1710 ble han utnevnt til sorenskriver på Øvre Romerike og Odalens sorenskriveri. Han flyttet først til Ullensaker hvor han leide hus på Nedre Oppen hos oberstløytnant Cort Hartvig Passiv. Han døde i 1709 og i 1710 flyttet familien til Søndre Hilleren, hvor de igjen leide hus, denne gang hos sogneprest Thomas Rosing. Her bodde familien til 1715 da han kjøpte gården Torshov eller Thorshoug etter dansk rettskriving, i Gjerdrum.. Torshov, som navnet lyder har en gang vært et hov for guden Tor. I katolsk tid kom den under klosteret på Hovedøya og etter reformasjonen under kongen.

Han søkte om «fogedstillinger», og en gang var fogeden øverste myndighet på landet Han krevde inn skatter og lagrettemennene stod for de juridiske sakene. Disse var rike bønder, men «små» saker ville de ikke befatte seg med, den ble videresendt til en annen rettsinstans. Men de fikk sakene tilbake og det kunne ta lang tid for en sak ble avgjort. Christian IV ville rette på det og fikk innført at en skriver skulle føre protokoll over saker og referere fra tingmøtene. Denne skriveren måtte avlegge ed, han ble «edsvoren» og tittelen «edsvoren skriver» gikk over til sorenskriver. I begynnelsen kunne nesten hvem som helst bli skriver, en av kongens lakeier eller en dreng fra et adelig gods. Struense ryddet opp i dette og fikk innført av skriveren skulle ha utdannelse. Magnus Lagabøters landslov, oversatt til dansk, var loven som gjaldt i Norge. Christian V mente at dansk lov også måtte gjelde i Norge, men fant ut at den ikke helt passet inn i norske forhold og han fikk laget «Christian den femtes norske lov» . Deler av den har vært gjeldende helt opp til vår tid. Men han fikk bekreftet sorenskriverens stilling som øverste myndighet og enedommer i landdistriktene.

Sorenskriverens lønn skulle komme fra bøndene. Dette var ikke særlig populært, lønnen ble også for liten til underhold av en familie. Kongen stilte

derfor gårder fra sitt «Krongods» dvs eiendommer som tidligere hadde vært kirke-og klostergoods. Ved skriverens død skulle disse gårder tilbake til kronen, men i noen tilfelle fikk skriveren kjøpe gården fra kronen. Røring fikk kjøpe og han fikk kongeskjøte 11.4.1726 og prisen var 420 riksdaler. Etter hans død kom gården i barnas og hustruens eie. Gården har vært delt i mindre bruk og husmannsplasser. Søndre Torshov, g.nr 10 var delt i to, i 1614-63 i br. I og br. II i 1663-98. I 1711 var hele Søgarn samlet igjen, og den ble Sorenskrivergård til 1731. De opprinnelige bygningene er dessverre brent ned, slik at det er umulig å forestille hvordan livet har vært på gården i sorenskriverens tid.

Sorenskriverens arbeidssområde var i tidligste tid nærmest som sekretær for fogden, men erstattet senere lagrettemennene og ble enedommer. Sorenskriverarkivene fyller atskillige hyllemetre på riksarkivet. Gå igjennom dem krever mange år, det er gotisk håndskrift og kansellistil, men noe er digitalisert. Arbeidet bestod i arv-og skiftesaker, odelsrett, kjøp og salg av eiendom m.m. En liten gjennomgang av noen av Rørings saker viser hvor omfattende arbeidet var. Ikke bare gårdens bygninger, åker, eng og dyr, men også jordbruksredskaper, alt innbo fra kakkelovner, møbler, servise, sølv, kobber, messing, jern, porselen til «Penklær»! Alt oppgitt og prissatt. Oversikt over innstående og utestående gjeld. Og så skulle fordelingen til arvingene med odelsrett, sønner arvet dobbelt så mye som døtre. Ikke lett hvis barneflokket er stor.

Nabotvister forekom nok også. I de omtaler jeg har funnet om Røring tyder ikke på at han har hatt noen oppsiktsvekkende saker, så de engang så stridslystne og opprørske raumere har vel roet seg. Hans død ser ut til å ha kommet plutselig. Hans siste sak er datert 10 juli 1731, så den neste saken er det Konstituert sorenskriver Niels Lembach som står for. Litt senere er Jochum Werner tilsatt som sorenskriver. Men jeg finner ikke noe skifte etter Røring i Protokoll nr. 4 og nr. 5 er ennå ikke digitalisert.

Edvard Røring var gift to ganger. Første gang i Christiania i 1706 med Gidsken Erichsdatter Leth, født 1682 i Christiania og død på Torshov 1727, «begraved 3.februar 1727 i Gierdrum Kierche æfter tilladelse, hvorimod hand gav til Kierchen 2 voxlys til 6 rdr, hun var 44 Aar gammel» Hun var datter av hattemaker Erik Berntsson og Kirsten Claudatter Leth, hvis familienavn familien tok opp. Leth er også et dansk navn.

Annen gang gift med enken Karen Arctander i 1728 uten troløvelse og lysning etter kongelig bevilling. Karen født i Gjerdrum 1691, død på Oslo

Hospital i Christiania 1758.

«d: 10 Desembr. Blev Sorenskriver Edvard Røring, udfra indløbet kongiel. Bevilgning til vielse uden forgaaende Lysning, saavel godkæning for Copulation- Troloveelse copulered med min Hustrus Søster Karen Arctander fra udi Præstegaarden» Hun var datter av sogneprest i Gjerdrum Povel Nilsson Arctander og Margrethe Pedersdatter Müller. Hun var enke etter løytnant Frederik Frederiksen Ribe, død 1726 Sogneprest Arctander hadde tidligere vært prest i Morland prestegjeld på øya Orust i Bohuslen

Edvard Røring hadde i sitt første ekteskap 15 barn, de tre eldste ble født i Christiania, fem i Ullensaker og de siste syv i Gjerdrum.

I annet ekteskap ingen barn. Men, som det heter, gjennom sine barn ble han stamfar til en rekke «høiværdige», begavede og berømte etterkommere i slektene Bugge, Munch og Storm, med navn som Edvard Storm, P.A.Munch, Andreas Munch, Erika Nissen, Thomasine Lie, Edvard Munch, Ole Bull, Fritz Thaulow. Bør kanskje også nevne Christian Radich, Bernt Balchen og Johan Scharffenberg som fjerne etterkommere.

Lauritz på Skårerødegården

av Aage Wiik

Skårerødegården (Skårrigarden) i Lørenskog ble trolig ryddet i kristen middelalder. Den lå øde i senmiddelalderen. Først fra 1616 ble det regnet som en del av Lørenskog. I 1954 skal gården ha hatt 3 hester, 10 kuer og 3 ungfø. Ca. 150 mål innmark og ca. 500 mål skog (Kilde: Gårdshistorien til Olav Foss. 1960). Kristian Andreassen (1854-1938) overdro gården til ny eier, sin sønnesønn Jens Rud (Ruud), senere gift med Ellen Lind (Trysil). De fikk to barn, Jan Erik og Grethe Synnøve. Etter hvert ble selve gårdsdriften nedlagt.

Etter et benkeforslag i Lørenskog kommunestyre ble navnet på den historiske gården endret til Ødegården. Selvaagbygg AS kjøpte den dyrkbare jorda samt øvrig areal som lå utenfor den såkalte "markagrensa" til utbyggingsformål. Planen var å bygge ca. 1200 leiligheter der pluss skole og barnehage. Nå (2019) er rekkeløs og lav blokkbebyggelse kommet på plass sammen med Luhr skole og Framtia barnehage. (Luhr skole oppkalt etter husmannsplassen Lur, Framtia barnehage oppkalt etter losje "Lørenskogs Fremtid"s forsamlingslokale, som lå på samme tomt fram til det brant i 1971). Selvaag-

bygg A/S døpte boligområdet om til Stasjonsbyen. På vestsiden mot Oslo i deler av Djupdalen er det nå under bygging et gigantisk skianlegg (snø) med hotell etc.

Lauritz

Han het Lauritz Madsen, 37 år gammel. I frigjøringsåret 1945 kom han til Oslo for å søke arbeid. Han hadde arbeidet på Ørlandet i Trøndelag for den tyske okkupasjonsmakten. Det sies ofte at tilfeldigheter styrer våre

liv. Det kom til å gjelde ikke minst for Lauritz. Jens Ruud var på jakt etter en ny gårdsarbeider til Skårerødegården. Derfor hadde han tatt turen inn til Arbeidsformidlingen i Oslo. Der møtte han Lauritz. Det endte med at Lauritz fikk tjeneste på gården til Jens Ruud. Dette ble arbeidsplassen for mannen som nettopp hadde kommet til hovedstaden for å søke lykken der.

Lauritz kunne minne litt om poteten. Han kunne brukes til det meste. Han fikk bo i det lille huset vi kalte "drenkestua" på Skårerødegården. Den hadde fungert som bolig for tjenestefolk tidligere. I en periode i krigsåra hadde den vært bolig for ekteparet Liv og Erling Westli. Kravene var ikke så store den gangen - i krigsåra. For mange var det en lykke bare å ha et sted å bo.

Lauritz fylte sine dager med praktisk gårdsarbeid. Han førte plogen med to hester foran, han hogde ved, han stod på i onnene, han lå i kålåkeren og lukte, rand etter rand, det være seg i solskinn som i regnvær.

Lauritz var ikke en mann som brukte mange ord, men såpass lærte jeg han å kjenne at han var ikke dum. Men det ble aldri til at han fylte livet sitt med noe annet enn gårdsarbeid. Han klaget aldri, iallfall ikke slik at jeg fikk høre det. Han levde på mange måter sitt liv i ensomhet selv om han så lenge han var yrkesaktiv fikk sine måltider på bondegården. Noen kvelder kom det trekkspilltoner fra drenkestua. Det var en hobby han hadde. Tilværelsen ble vesentlig annerledes da han skaffet seg et TV - apparat. Det flyttet en ny verden inn i den vesle stua han bodde i. Da han ble pensjonist fortsatte han å

Det var forskjellige navn på den lille bygningen på Skårerødegården. For noen var det Bryggerhuset fordi det ble vasket klær i en stor bryggepanne der, for andre var det drenkestua fordi tjenestefolk på gården bodde der.

Lauritz Madsen fikk sin grav på Lørenskog kirkegård. Han døde 31.12.2000, 92 år gammel.

om noen helse- eller sosialtjenester.

Noe senere seilte han overende på glattisen der hvor Skårerveien begynner, ikke langt fra Lørenskog stasjon, Det ble opphold på Sentralsykehuset i Akershus. Dette ble naturligvis en ny opplevelse for ham. Han var ikke vant til å bli stelt for og ha alt så rent og fint rundt seg. Men han kom seg aldri helt i form etter den brutale velten. Han ønsket seg tilbake til drengestua på Skårerødegården, men da sa den kommunale sosialtjenesten stopp. Lauritz fikk trygdeleilighet på Dovresenteret. Oppholdet ble ikke så langvarig. Han døde 31. desember 2000, Lauritz Madsen, 92 år gammel. Det ble ikke skrevet noen nekrologer i aviser. Han ble en av de mange unevnte sliterne som på sin måte var med på å bygge opp Norge til den velferdsstaten han selv fikk liten del av. Han fikk sin grav på Lørenskog kirkegård, mannen som tilfeldigvis møtte Jens Ruud på Arbeidsformidlingen i Oslo en maidaag i 1945 og som fikk sitt livsløp formet som en følge av dette.

bo i drengestua på Skårerødegården. Det hendte jeg møtte Lauritz når han var på farten med sykkel sin opp til Maxi på Skårer. Der var han gjerne en av de første kundene på morgenkvisten. Sykkelen brukte han også i høy alder og på tider av året da han helst ikke burde sykle.

I 1998 besøkte jeg Lauritz på vegne av Lørenskog kommune. Da fylte han 90 år. Jeg hadde med en blomsterhilsen fra kommunen, til gårdsarbeideren som aldri hadde belastet kommunen med krav

Søren Nilsen Møien

av Terje Møien

Søren ble født på plassen Oppstad i Søndre Odalen 18. oktober 1844, og da utenfor ekteskap. Dåp er registrert i Odalen/Strøm ministerialbok, november 1844. Konfirmasjon er registrert i Grue ministerialbok 18. oktober 1862. Han hadde fire halvøsken - alle disse var også født utenfor ekteskap, samt at barna hadde alle forskjellige fedre.

Av utseende var han en kortvokst mann, kun 159 cm, hadde mørkt krøllet hår, blå øyne, mager og senesterk. Av spesielle kjennetegn hadde han et stort arr på venstre legg og likedan på venstre hånd - men noe mindre.

Uten å kunne konkludere noe, så hadde nok ikke Søren en barndom fylt med bunnløs omsorg og kjærlighet. I tillegg var livet preget av fattigdom. Som eiendomsløse husmenn, levde de på mange måter på nåde hos storbonden. Og når hans mor ble svanger – uten at barnefaren tok noe videre ansvar – ble det fort et rotløst liv. Man antar at barna ble adoptert bort. Hvorvidt Søren levde tett med sin mor frem til han ble voksen, vites heller ikke med sikkerhet.

Fra han var konfirmert i 1862 og fram til folketellingen i 1865 er det foreløpig ingen klare spor. Men fra 1865 var han registrert som dreng på gården Møien i Skedsmo, derav navnet Møien. Han hadde før dette etter-

Fotografiet er hentet fra et av de tidligste forbryteralbum brukt av politiet i Kristiania 1865 - 1880 (antatt).

navnet Overaasberget, som han hentet fra plassen Overaasberget i Grue (Finnskogen).

Den 26. oktober 1866 i Skedsmo giftet han seg med tjenestepike Christine Olsdatter fra Ullensaker, som arbeidet på samme gård. De fikk sønnen Karl Johan, født 8. desember 1866. Søren jobbet på Møien gård frem til høsten 1866. For øvrig var bonden på Møien

gård forlover i bryllupet. Som man senere skal lese, jobbet han ved Braanaas gård i 2 år, bare et drøyt steinkast fra Møien gård. Det er mulig han jobbet her før han begynte på Møien gård.

Søren havnet dessverre ut på de skrå bredder, og satt fengslet mer eller mindre resten av livet. Den første dommen fikk han 29. juli 1867 for tyveri. Straffen var ti dager på vann og brød.

Etter dette gikk det slag i slag med diverse innbrudd og helerivirksomhet. 26. november 1867 fikk han en dom på to års straffarbeid. Deretter fulgte dom på dom som til slutt utgjorde hele 24 års straffarbeid. - I dag ville disse sakene mest sannsynlig ha blitt bøtelagt. I rettsprotokollen står det anført 6 grove tyverier. Ting han hadde tatt var diverse klær, sko, støvler og mat. Han ankom Akershus straffeanstalt 3. desember 1870.

Etter at det nesten hadde gått ett år, rømte Søren fra Akershus straffeanstalt den 30.oktober 1871 sammen med to medfanger. Han tilegnet seg en uniformsfrakk tilhørende fangevokter Wøien, tok med seg sine to kamerater til portvakten og sa at disse skulle utenfor straffeanstalten for å gjøre diverse arbeid. Vaktene forstod fort om hva som var på ferde da de 3 var på vei over muren ut mot Kontraskjæret. Muren på innsiden ved Akershus festning er forholdsvis lav her, men på utsiden er den adskillig høyere. Da de hoppet ned ble hans to medfanger skadet, men han kom seg unna. Søren ble tatt kort tid etterpå. Dette medførte tilleggsstraff.

Fra en artikkel i Vestlandske tidende fra 1923, ble episoden skildret. Her beskrives Søren som en stille og nærmest innesluttet fange. I tillegg sies det at til tross for dette rømningsforsøket, hadde Søren og Wøien et visst vennskap. De hadde òg angivelig kjent hverandre fra før.

Den 29. oktober 1874 rømte Søren på nytt. Også denne gangen sammen med to andre fanger, Johannes Iversen (26 år) og Ole Peter «Splinten» Torgersen Brun (41 år). Johannes Iversen og Ole Peter «Splinten» Torgersen Brun satt begge inne for tyveri.

Denne flukten fikk mye omtale i flere av landets største avviser. Ikke nok med det, så ble denne flukten faktisk skrevet som et lite teaterstykke. I november i 1874, under tittelen «Forlovelse med mulkt» eller «De lystreisende fra Akershus», ble stykket fremført på Møllergadens Teater. Kristiania norske Teater - også kalt Møllergadens Teater - ble etablert samme sted i 1870-72 under Bjørnstjerne Bjørnsons ledelse og med skuespillere fra Christiania Theater. Hvem som skrev stykket vites ikke. Det ble utformet som et revynummer/lystspill, og til stor begeistring for publikum - etter en anmeldelse i en avis å dømme.

De 3 rømte rundt kl. ett på dagen. Dette var rett etter middagstid, og da fikk fangene lov til å strekke på beina i luftegården mellom slaveriets hovedbygninger (* merk at ordet slave var en vanlig betegnelse). På denne tiden av døgnet

var det langt mindre bevoktning, samtidig som området var innkapslet i høye murer og jerngittere. Men ved hjelp av en spesialtang, klarte de å gå ubemerket via en dør som førte mot et kjøkken ved å vri om nøkkelen som stod i den andre enden av låsen. Her fant 2 av dem noe mer sivile klær, mens den tredje fant en uniformsjakke til en oppsynsmann, og som gjorde at de mer eller mindre kunne spasere ut uten uønsket oppmerksomhet. Forløpet er til forveksling lik rømmningen i 71, men her får de alle smake litt mer på friheten enn et ublidt møte med bakken fra den høye muren.

Fra kjøkkenet var det en kjeller, og med en dør som vendte ut mot veien fra festningen. De kom seg ut ved den åpne bastionen ved Kontraskjæret, hvorfra de spaserte videre ut i det fri. De ble etterhvert observert ikke så langt fra Gaustad sykehus, men ingen fattet noen mistanke siden de trodde at det var en politibetjent som fulgte 2 pasienter til asyltet.

Etter flukten dro de alle tre videre opp til Maridalen hvor de holdt seg skjult til tingene hadde roet seg. Her ble det tatt noe proviant i form av flesk og flatbrød i et stabbur like ved Maridalsvannet. I avhør ble det sagt at Brun skilte lag med de to andre etter at de forlot Maridalen. De to andre dro deretter videre til Nannestad, Sørums, Skedsmokorset og videre helt til Sarpsborg.

Det ble rapportert at de hadde stjålet en prestekjole i Sørums kirke. På gården Rud stjal de hest, seletøy og en vogn - pluss at de foretok tre andre tyverier. De dro videre til Skedsmo prestegård hvor de begikk et tyveri i kjelleren. De stal nok en hest, seletøy og en karjol etter at de hadde satt fra seg den første hesten de hadde stjålet. De dro videre ut til Enebakk hvor de forlot hest og karjol i veien.

16. november er det en artikkel i Morgenbladet, hvor det er satt opp belønning til den eller de som kan sørge for at de tre fangene - eller slaver - som er på rømmen blir tatt. I utgangspunktet var det utlovet 5 speciedaler i dusør pr. fange, men Justisdepartementet økte dette til 25 speciedaler. (Speciedaler var en myntenhet som ble brukt i Norge fra 1560 til 1875).

Etter dette gikk ferden videre via Enebakk, Rakkestad og til Sarpsborg hvor de begikk en rekke innbrudd.

Hjemlengselen ble vel likevel for stor, så de dro tilbake til Skedsmo-traktene, hvor de begikk tre nye innbrudd. 26. november begikk de innbrudd på gården Løken i Lørenskog hvor de stjal hest og slede. Deretter dro de videre til Skedsmo prestegård hvor de byttet hest. Hesten de hadde fra før var et gammelt øk som ikke var av det sprekeste slaget, så da var det betimelig med et bytte. På seletøyet som de også hadde byttet, hang det en bjelle. Denne ble fjernet slik at de ikke skulle bli oppdaget under flukten.

Braanaas gård var neste sted de besøkte på sitt tyveriraid. Her stjal de en ytterfrakk, et par støvler, regnfrakk og en paraply. Søren hadde som tidligere

nevnt tidligere tjenestegjort ved Braanaas gård i 2 år. Dette kan også ha vært en del av straffarbeidet han ble dømt til på slutten av 1860-tallet.

Fra Braanaas bar det så til Melby gård hvor de stjal proviant, men her ble de oppdaget av en dreng på gården, og måtte stikke av i all hast nedover Trondhjemsveien. Hesten de hadde stjålet på prestegården var en spreking, så forfølgere greide ikke å innhente Søren og Iversen. Sledeføret på Trondhjemsveien ble beskrevet som meget bra denne dagen i slutten av november. Flukten gikk videre til skogen ved Linderud gård. Senere ble de observert på Ekeberg, hvor Søren forlot hest og slede. Det ble sagt i avhør at Søren ble overlatt til seg selv, da han var i en temmelig utmattet tilstand.

Etter dette ble Søren sett av vitner i området i Gamlebyen på morgenen dagen etter, alene og til fots. Det var òg tydelig at han hadde medisineret seg på noe brennevin nede i byen. Etter et par timer ble han omsider arrestert av 2 politibetjenter like ved gården Økern hvor han var svært forkommen og frossen.

Johannes Iversen dro videre med hest og kjerre tilbake til Sarpsborg, men ble hanket inn av politiet etter kort tid. Han ble fraktet tilbake til Oslo havn med dampskipet Fredrikstad, og til mange skuelystne ved kaia i Oslo. Torgersen ble tatt av politiet ved Solør – et landskap i Glåmdalen i Hedmark. Han ble fraktet med tog fra Kongsvinger til Oslo på morgenen den 9.des. 1874.

Søren meddelte senere at de stort sett hadde bare sovnet under åpen himmel, og at det hadde vært harde og strabasiøse uker. Han og Iversen hadde heller ikke fulgt hverandre hele tiden, men avtalte å møtes på bestemte steder. Søren fortalte at de leste aviser underveis, og således prøvde de å holde seg oppdaterte på hva politiet foretok seg. Ja, så bar det inn bak murene på Akershus straffeanstalt. I 1875 blir Søren på nytt forkynt en tilleggsstraff.

Christine Olsdatter var nå rukket å bli 30 år, og hadde praktisk talt vært alene-mor siden 1867/68. Men så den 24. desember samme år får Christine Olsdatter en datter, Inga Caroline, med Peter Andreassen fra Asker. Dagens slektsforskning har ennå ikke avdekt mye informasjon, foruten at hun stod oppført som tjenestepike på Nesodden i 1910. Hun døde angivelig i relativ ung alder. Det vites heller ikke hvor mye relasjon Christine hadde med barnefaren.

Rundt 1877 – 1878 blir Søren overført til Trondhjem tukthus. På denne tiden ble det bestemt fra myndighetene at en del fanger fra Akershus skulle overføres til Trondhjem. Man anså at Akerhus straffeanstalt fort kunne være en «kriminal-skole» og for brutaliserende for mange. Hvorvidt et tukthus på 1800-tallet var rehabiliterende, kan definitivt diskuteres.

Han ble sittende her i nesten 10 år frem til sin løslatelse den 29. april 1886. Etter legens ordre var han for syk til å sitte fengslet. Lungekapasiteten ble blant annet beskrevet som dårlig. Hardt arbeid over mange år - hvor HMS var et frem-

medord, tøffe soningsforhold og et heller dårlig kosthold hadde satt sitt sine spor.

Han dro hjem til Østlandet igjen til sin kone. 23. februar 1887 ble tvillingene Nils Sverre Sørensen og Ole Ingvald Sørensen født. Ole Ingvald døde samme dag.

Søren oppholdt seg i Ullensaker-traktene på Lystad gård frem til november 1888. Men om dette var sammen med Christine, og barna Nils Sverre, Inga (stedatter) og Karl Johan vet vi ikke. Allerede da hadde Karl Johan rukket å bli en voksen mann (22 år), så han kan fort ha flyttet ut. Enten bidro han fortsatt litt til husholdningen, eller så skapte han sin egen fremtid.

Av uvisse grunner reiste Søren på et tidspunkt tilbake til Trondheim, hvor han så ble arrestert 19. august 1889. Som tidligere straffedømt stod ikke jobbene i kø, og fattigdommen og nøden var åpenbart påtakelig.

31. august samme år ble han overlatt til lensmannen i Gran som hadde ansvaret for overførsel til Akershus. Han ble overført til Kristiania fengsel 28. oktober 1889. Kristiania fengsel var tidligere et kvinnefengsel/tukthus, men det rommet også menn til slutten av 1880-tallet som ble ansatt som for syke til å være innlagt under mer strenge soningsforhold, eller at de ikke ble betraktet som en direkte trussel mot samfunnet.

I 1889 stod Christine oppført med husmannsplassen Sandbakken (underlagt Huseby gård) i Skedsmo som bosted- antakelig bare med sønnen Nils Sverre og hans halvsøster, Inga. Når nye folketellinger foreligger, vil dette kunne bli verifisert.

Fra januar til februar 1890 var Søren utlånt til diverse gårder i nærområdet for å utføre straffarbeid- én av gårdene var Tingulstad gård i Hobøl. I en rettsprotokoll blir han omtalt som smed.

Et hardt liv bak murene hadde nå for alvor begynt å tære på ham. 5. mars 1890 var første gang han fikk tilsyn av lege. Deretter var det 5 nye tilsyn. Det rapporteres også fra en kilde om at han hadde dårlig hørsel.

Natten mellom 22. og 23. juni 1890 rømte han igjen i desperasjon. Og nok en gang ble han innhentet av lovens lange arm- kun én måned på frifot. I Dagbladet 22. juli 1890 kunne man lese: «Søren Møien Nielsen, én av landets farligste forbrytere er nok en gang arrestert!»

I utgangspunktet hadde han fått en ny dom på 15 års straffarbeid på grunn av noen tyverier på Øvre Romerike, men Høyesterett endret det til 12 år. Det gjaldt igjen noen klær, samt en hest som ble brukt som transportmiddel. Han følte kanskje han ikke hadde så mye å tape.

Betegnelsen farlig må definitivt leses som en tabloid og sensasjonspreget fremstilling, da Søren aldri ble beskrevet som en voldelig eller ustabil person i så måte. Fra en tidlig rettsprotokoll blir han faktisk beskrevet som god og pålite-

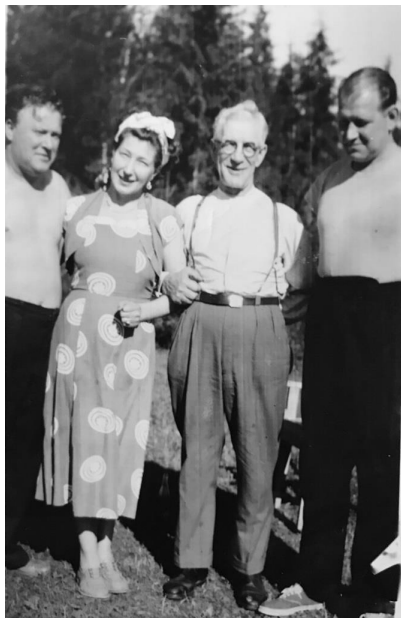
lig i sitt arbeid. Ved sitt engasjement på sykekjøkkenet ble det sagt at han utførte sitt arbeid og gjerning på en stille og ordentlig måte. Det var aldri noe bråk med ham. Han var også renslig og pertentlig. Og når han ikke arbeidet på kjøkkenet, ble det sagt at han var flink til å beskjeftige seg med andre ting. Like fullt blir det sagt i beskrivelsen at det er vanskelig å stole på ham «som et fint menneske, alene fordi det betegner noe svart og lavt over den som er en tyv». Da er nok overskriften man kunne lese i Dagbladet den 14.mai 1890, om at «Søren Nilsen Møien, én av landets mest iherdigste tyv, er atter en gang idømt straff.», noe mer treffende.

Om man skal driste seg til en kriminologisk analyse, kan man både gjøre seg noen tanker om hans oppvekstvilkår, samt hvordan det var å leve i en fattigslig tilværelse på 1800-tallet. Og hadde man først begått tyveri – med de påfølgende og særdeles strenge straffene det innebar den gangen- havnet man fort inn i uføre og et omstreiferliv. Det innebar også en sterk stigmatisering av å være straffange, og det var vanskelig å komme tilbake til samfunnet.

Den 12. januar 1891 ble Søren innlagt på Rikshospitalet. Han dør den 12. mars samme år. Dødsårsak var kronisk blærekatarr med alvorlig infeksjon i urinrøret, i tillegg til lungesykdom. Uvisst om dette var tuberkulose. Rikshospitalet lå den gangen i Pilestredet 32.

Hans kone (vi antar at de var gift frem til hans død) - som etter hvert tok navnet Sørensen (hun kunne evt. ha benyttet sitt pikenavn) - levde frem til 1927, og døde av hjerneslag ved Vålerenga gamlehjem. Hun giftet seg ikke på nytt.

Sønnen som fikk navnet Nils Sverre Møien Sørensen, vokste omsider opp i Oslo, stiftet familie og levde et normalt familieliv frem til sin død den 1. april i 1972. Om han i det hele tatt husket sin far, er heller tvilsomt. Men historien ble kjent for ham på et eller annet tidspunkt. Like fullt skulle det først gå mange år før denne historien kom frem i lyset gjennom nyere slektsforskning. Det var åpenbart at dette var et kapittel i hans familiehistorie

Her står sønnen Nils Sverre (ofte bare omtalt i en forkortet form som «Søren») sammen med to av sine seks barn, eldstesønnen Sverre og datteren Lindis med ektemann - en gang på 50-tallet.

som ikke skulle være noe samtaleemne.

Nils Sverres barnebarn, Nils Ingar Møien – og sønn av Sverre -, husker blant annet bestefaren fortalte om da han var 7 år og jobbet som kugutt ved Grøndlands torg der de jaget kuene inn i fellesslakteriet. Nils Sverre fortalte også at de stort sett gikk barbeint på vår og sommeren som liten for å spare skoene. Da han etterhvert stiftet sin egen familie hadde han tre jobber. Ja, her kom ikke ting gratis!

Sørens mor, Olia Olsdatter Glomsaasbakken, født 1816, døde først den 15.06.1906 på Sem ved Østby- Odalen. Hvilken kontakt Søren etterhvert hadde med sin mor, er høyst usikkert. Det samme er det med Nils Sverre og øvrige søsken overfor sin bestemor.

Hans far Niels (dansk skriveform for Nils) Andersen Væverløkke/Nylenda, fra Nedre Øyen i Sør-Odalen – som antakelig ikke hadde noe videre relasjon til verken hans mor eller ham selv- druknet i en fløteulykke i en alder av 73 år. Han giftet seg også på nytt bare 2 år etter at Søren ble født.

Sørens første sønn, Karl Johan, døde i Oslo i 1942 - gravlagt på Nordre Gravlund. Vi vet ikke om det var noe nær kontakt mellom Nils Sverre, broren eller halvsøsteren. Men en vet at Karl Johan stiftet egen familie i Oslo og klarte seg bra. Det er dokumentert at Karl Johan bodde med sin mor i Nittedal i 1875. I 1882 blir han konfirmert i Nittedal kirke. I 1895 har han adresse i Oslo. Han jobbet som kullkjører på Akers Mek i 1900. I 1910 er han husmann ved Løpen i Rakkestad.

Dagens slekt har blant annet fått nyttige og viktige opplysninger fra slektsforskningen til Nils Ingar – spesielt hva gjelder Søren. I tillegg er det også slektninger av Karl Johan som beskjeftiger seg med slektsforskning.

Kilder til disse opplysningene er:

Div. rettsprotokoller. Justismuseet/Digitalmuseet. Morgenbladet 17.06, 16.11, 28.11 og 05.12. 1874. Bergens Tidene 03.12.1874. Fredrikstad Tilskuer 02.12.74. Bergens Adressecontoird , 20.10.74. Fædrelandet 02.12.74. Romsdals Amtstidende 04.11.74. Polititidene no. 45 fredag 27.06 1890. Dagbladet 22.07, 14.11 og 30.11 1890. Vestlandske tidende 15.03. 1923.

Det vises også til slektsforskningen til Nils Ingar. Alle detaljer er naturligvis ikke gjengitt i denne teksten, da hovedfokuset har vært å løfte frem historien til Søren.

Klippet fra Romerike Historielags årbok XVII 1992:

Rotnes i Nittedal

av Tom Christophersen

Nittedal har navn etter elva, som på gammelnorsk het Nitja. I det meste av sitt løp gjennom bygda flyter den rolig, men særlig på tre steder kaster den seg utover i skikkelig foss. Først skjer det i annekset, i Hakadal. Her ble Hakadal Jernværk anlagt. Inn i hovedsognet Nittedal, snor elva seg i stille slyng, for så å bruse utfor to fosser i rask rekkefølge. Da har vi Haug på østsida og Rotnes på vestsida. Her var det tidlig sagbruksdrift, med flere sager på begge sider av elva. Også sør i hovedsognet ga elva energigrunnlag for flere sagbruk. Da er vi kommet ned i Dal, i øst, og Slattum, i vest. Ennå i dag er det slik at det meste av det som er av konsentrert bebyggelse, ligger i tilknytning til disse tre punktene i elva. Her skal vi se litt nærmere på et av dem, det midtre, og på visse måter mest sentrale: Rotnes.

Folketellinga fra 1801 forteller om livlig virksomhet rundt fossen(e) midt i bygda. På Rotnes finner vi, i tillegg til de som er knyttet til jordbruket, en husmann og sagmester, en husmann og nattskjærer, en kullbrenner og en gruvearbeider. Over på Haug-sida finner vi enda flere som er knytta til sagbruk og gruvearbeide; og dessuten en hammermester og et par hammersmedsvenner. Det forteller om et intensivt sagbruk og om virksomhet med tilknytning til jernverket nord i dalen. Så hadde da også Bernt Anker bygget en stangjernshammer på Rotnes, som bearbeidet råvarer fra verket. Skal vi tro den samme Bernt Anker, hadde produktene herfra et godt ord på seg. Da bruksfullmektigen på Haug, Iver Olsen Kjølen, døde i 1791 skrev han en gravskrift der det bl.a. heter: «Britten fra Lynn skrev: send mig planker som dem fra Houg og Røtnæs, bedre og skjønnere have vi ikke seet.»

I 1801 var det flere som bodde på østsida av fossen enn på vestsida. Men da gruvearbeidet tok slutt og hammeren ble lagt ned, kom jord- og skogbruk til å dominere på Haug, mens sagbruket mer og mer ble konsentrert på Rotnessida. Etterhvert ble også det gamle kvernbruket erstattet av en mølle. I begynnelsen av vært hundreår ble det bygget et frørenseri, og med de nye energiformene som var tatt i bruk, var det mulig å flytte sagbruket nord for fossen. Men da er vi kommet fram til 1906, og det var skjedd andre og viktigere ting i området.

En av gründerne i Kristiania, kjøpmann Georg Frølich, som stod bak Christiania Bank og Kreditkasse, en tapetfabrikk og mye mer, hadde kastet sine øyne på Nittedal. Det resulterte i Nittedals Krudtverk, som ble bygget i skogen sør for Rotnes; i tilknytning til Ørfiskebekken som deler gardene Mo og Bjertnes. Den gang var det i et øde område. Verket ble lagt der med hensikt, for kruttproduksjonen var farlig. I 1906 kom den første, alvorlige eksplosjonen; fem unge kvinner ble drept. Men uansett var «kruttverke», som det het på Nittedalsmål, en viktig bedrift som la grunnlag for at flere kvinner kunne arbeide og bo i Rotnes-området. I 1917 var det 57 i arbeid her.

Så tidlig som i 1858 ble det snakket om jernbane i herredsstyret; og det ble snakket mer i 1870-åra. Men først i 90-åra ble det virkelig alvor. Kommunen arbeidet iherdig for at «Jernbanen føres gjennom Herredet i dets hele Længde eller i det væsentlige efter den Linije, der for offentlig Regning er udstukket mellem Grorud og Grua.» Men slik skulle det ikke gå. De sentrale myndighetene la banen gjennom Maridalen, trolig fordi Løvenskiold ga fri grunn over skauen. Dermed måtte nittedølingene slåss for å få lagt linjen så langt ned mot bygda som mulig. Sammen med Frølich vant kommunen i noen grad fram. Men Nittedal stasjon ble likevel anlagt i et den gang temmelig øde skogsområde. Det måtte bygges vei opp dit. Først nord i Hakadal kom jernbanen ned i bygdas sentrale dalføre.

At jernbanen på denne måten først kommer inn midt i bygda, og da høyt oppe i lia, skulle bli bestemmende for Rotnesområdets og hele bygdas utvikling. For søndre del av Nittedal fikk det den umiddelbare virkning at fyrstikkfabrikken ble lagt ned. Jernbanen ble altså lagt så langt fra selve dalføret at den i stedet for å føre til mer industri og annen virksomhet, tvert imot førte til at den betydeligste industrien la ned virksomheten i dalen og flyttet til Kristiania. I Rotnes-området førte jernbanen til at vekstretningen fra de gamle virksomhetene ved elva og veien, ble entydig vestover og oppover i lia, mot stasjonen. Langsomt vokste det fram boligbebyggelse langs stasjonsveien og butikkene, landhandel og bakeri, fulgte etter. Mellom krigene kom også en annen virkning av jernbanebyggingen, og nærheten til hovedstaden; det ble bygd en rekke hytter i området rundt Nittedal stasjon. De ble noe av grunnlaget for den private servicen som vokste fram ved stasjonen og langs stasjonsveien.

På denne måten ble befolkningstygdepunktet i Nordre Nittedal definitivt flyttet vest for elva. I 1924 fulgte skolen etter. Da ble den flyttet fra Nordby på østsida, til Bjertnesbråtan midt oppi lia mellom Hadelandsveien og jernbanen. Men navnet ble, karakteristisk nok, Rotnes skole. Selv om Bjertnes

fra gammelt av var den største og beste garden i området, var det Rotnesnavnet som ble brukt om det etter hvert tettbygde området i midtbygda.

Etter krigen er folketallet i Nittedal blitt tredoblet. Svært mange av dem har bygd i Rotnesområdet, mellom riksveien og stasjonen. Med toget er det i dag en knapp halvtime til Oslo sentrum. De fleste som bor i området, har arbeidet sitt i hovedstaden. I tiåra etter krigen har

Rotnesområdet utviklet seg til å bli et boområde, en forstad til Oslo. I bygdesammenheng er det det mest sentrale området, i bokstavelig forstand, der det ligger midt i bygda. Typisk i så måte er det at kommunens første ungdomsskole ble bygd på Rotnes, rett ovenfor riksveien.

På mange måter er særpreg i området visket ut. Rotnes likner mange andre boområder som i mangt er orientert mot Oslo. Vi merker det bl.a. i uttalen av selve navnet. I dag er det neppe noen som bruker den gamle bygdeuttalen: Røtnes. Nå varierer det mellom Råtnes og Rotnes (med tydelig rundet o).

Nittedal er en langstrakt bygd, med flere større og mindre boligkonsentrasjoner. I dag diskuterer politikerne og innbyggerne bygdas framtidige utvikling. Og mye tyder på at Rotnes vil bli valgt til å bli det overordnede senter i bygda. Hvis da ikke sentrale myndigheter enda en gang fatter vedtak som griper annerledes og avgjørende inn i bygdas utvikling.

Benyttet litteratur:

Birger Kirkeby: Bygdebok for Nittedal og Hakadal, I. Nittedal (1965)

Tom Christophersen: Nittedal kommune i 150 år. Del I (1987)

Rotnes mølle ca. 1920. Kvernbruk er nevnt her på 1600-tallet, men det har sikkert vært kvern her lenge før den tid. I dag huser møllebygningen flere mindre servicebedrifter.

Hakadal stasjon

Hakadal stasjon ca. 1910

Hakadal stasjon er en stasjon på Gjøvikbanen. Stasjonen ligger 166,6 meter over havet og 32 km fra Oslo S. Stasjonsbygningen ble reist i 1900 i dragestil, tegnet av arkitekt Paul Due. Stasjonsbygning og redskapshus ble levert av Strømmen Trævarefabrik. Jernbanelinjen var da ikke ferdig mellom Østbanestasjonen og Grefsen stasjon. Det ble derfor valgt sledetransport for frakt av materialene med mellom Strømmen og Hakadal. Stasjonen ble fjernstyrt i 1971 og helt ubetjent i 1991. Lokaltoga på strekningen Jaren-Gjøvik stopper ved stasjonen, men regiontoga til Gjøvik kjører forbi. Det er nå husflidsutsalg her i helgene.

Ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken

Regjeringen har startet arbeidet med ny melding om kulturminnepolitikken, Klima- og miljødepartementet har invitert til innspill og bidrag. Det har vært særlig ønskelig med innspill og bidrag med utgangspunkt i følgende:

- 1) Hvordan vil du/dere at kulturminnepolitikken skal være om 10 - 15 år? Hvilke muligheter og hvilke utfordringer finnes?
- 2) Hvordan bør kulturminneforvaltningen møte disse utfordringene? Hva kan du/dere bidra med i denne sammenhengen? Frist var satt til 1. februar 2019.

Romerike Historielag/Fortidsminneforeningen avdeling Romerike, Kulturvernrådet i Akershus og Eidsivatinget sendte følgende innspill:

Romerike Historielag/Fortidsminneforeningen avd. Romerike:

INNSPILL TIL NY MELDING OM KULTURMINNEVERNET.

Romerike Historielag er en paraplyorganisasjon for 17 historielag på Romerike og er med sine 3713 medlemmer en vesentlig aktør innen kulturminnevernet og lokalhistoria i regionen. Vi samarbeider nært med ForAdsmineforeningens lokallag og med mange andre lag innen kultur, kulturvern og kulturminnevern.

I vårt innspill til ny kulturminnemelding legger vi vekt på følgende saker:

Frivilligheten,
Det offentlige, faglige kulturminnevernet
Samarbeid med museumsvesenet
Kulturminnevern i pressområder

Om frivilligheten

Kulturminnevernet bæres i stor utstrekning av frivilligheten – fortidsminneforening, historielag, bygdelag, bygdekvinnelag, velforeninger og mange flere lag og foreninger. Uten frivillighetens innsats og pågåenhet hadde det ikke vært aktivt kulturminnevern i Norge.

I denne sammenhengen må kulturminnevernet ses som en del av motmakta i Norge – den makta som står imot rådende maktstrukturer og trender. Kulturminnevernet må ofte stå opp mot sterke kapital- og utbyggingskrefter. Men disse kreftene kan også være gode samarbeidspartnere. De kan spille på lag med motmakta, og i kulturminnevernet må slike samspill trekkes fram som de gode eksemplene de kan være. Dette er viktig for kulturminnevernet i dets arbeid for å påvirke også den generelle opinionen. Ofte er opinionen enig i frivillighetens arbeid for å ta vare på kulturminner, men uten å engasjere seg. Gode eksempler på vellykket kulturminnevern kan få flere til å ta stilling for kulturminnevernet. Men eksempler på at kulturminner ødelegges eller rives engasjerer kanskje opinionen enda mer. Både i arbeidet for å ta vare på kulturminner og i arbeidet for å engasjere folk til å ta stilling i kulturminnevernet er frivillighetens innsats uvurderlig.

Om det offentlige, faglige kulturminnevernet

Frivilligheten trenger støtte fra et faglig sterkt kulturminnevern. Siden Riksantikvaren nå har definert sitt arbeidsfelt til vesentlig å gjelde kulturminner av nasjonal betydning, må det bygges ut sterkere offentlig kulturminnevern i fylker og kommuner. Og siden fylkene nå sentraliseres til større enheter med større avstand til folk, må det kommunale kulturminnevernet styrkes. Et aktivt kulturminnevern skjer lokalt, og det er lokalt frivilligheten og det offentlige kan samarbeide godt. Det er viktig at alle kommuner har faglig ansatte med kompetanse innen kulturhistoriske fag, helst som en kulturminne- sekretær eller -rådgiver i hver kommune eller i samarbeid mellom flere kommuner.

Det er også viktig at den offentlig ansatte med kulturminnekompetanse har god lokal kunnskap. Det må understrekes at lokal kunnskap må oppvurderes som en vesentlig fordel ved ansettelser lokalt. Dette gjelder særlig i kulturminnevernet, siden dette skjer lokalt. I denne sammenhengen er det viktig at den offentlig ansatte og frivilligheten får et godt samarbeid. Det bør etableres organer i hver kommune eller i samarbeid mellom nabokommuner, der representanter for frivilligheten kan samarbeide med den offentlige ansatte.

På fylkesnivå bør alle fylker ha en kulturminneavdeling med ansatte med ulik faglig bakgrunn. Alle ansatte bør primært arbeide med kulturminnevern og ikke pålegges store byråkratiske oppgaver. I noen av de nye giganfylkene kan det være aktuelt å opprette regionale kulturminneavdelinger for å ivareta lokal kunnskap til arbeidsområdet. Lokal kunnskap er en grunnpilar i alt kulturminnearbeid.

Samarbeid med museumsvesenet

Sjøl om kulturminnevernet og museumsvesenet er lagt til to ulike departement, bør en i ei melding om kulturminnevernet ha med museumsvesenet som en vesentlig aktør i kulturminnevernet. Samlingene av hus og gjenstander på musea er kulturminnevernets arkiv, på samme måte som Riksarkivet og Statsarkiva er nasjonalt dokumentarkiv. Musea bør spille en aktiv rolle i kulturminnevernet, også utover det å ta vare på egne samlinger. Ved musea drives mye forskning som må komme lokalsamfunna til gode. Denne forskinga dreier seg til dels om kulturminnevern og kan bidra til å styrke dette.

Men museumsvesenet må i større grad enn nå søke samarbeid med både frivilligheten og offentlig kulturminnevern. Etter den store sentraliseringa av norsk museumsvesen ser vi dessverre en økende byråkratisering der mye tid går til å administrere nye store enheter og lite kommer ut til lokalsamfunna. I ny kulturminnemelding bør en drøfte styrket samarbeid mellom museumsvesenet og det øvrige kulturminnevernet.

Kulturminnevern i pressområder

Sentrale områder på Romerike er pressområder med de utfordringene det har for kulturminnevernet. I disse områdene er det særlig tettstedene og de tettstedsnære landbruksområdene som er utsatt for sterkt press om utbygging og nybygging, ofte etter ønske om å verne eldre bebyggelse eller bruk. Kulturminnevernet innser at noe må vike og endres, men dette bør skje etter nøye vurdering av hva som absolutt ikke bør endres eller rives. I pressområder bør det offentlige kulturminnevernet styrkes og frivilligheten få støtte til å intensivere sitt arbeid. I disse områdene er det også viktig at kunnskapen om lokalsamfunnet ivaretas for best mulig å integrere det nye i det bestående. Kulturminnevern og lokal historie er viktige faktorer for å bevare og styrke den lokale identiteten. For alle dem som har si gamle tilknytning til disse områdene er det viktig at denne tilknytningen og identiteten opprettholdes, og for alle tilflytterne kan det være en styrke å få en god tilknytning og identitet til nytt bosted. Dette kan nettopp skje ved å bli kjent med lokal historie og lokale kulturminner.

Tom Halvorsen, leder i Romerike Historielag

Lene Skovholt, leder i Fortidsminneforeningen avd Romerike

Kulturvernrådet i Akershus:

UTTALELSE TIL REGJERINGENS KULTURMINNEMELDING

Kulturvernrådet i Akershus er en interesseorganisasjon som ivaretar frivilligheten i Akershus og har 60 venneforeninger og historielag på sin postliste. Kulturvernrådet er finansiert av Akershus fylkeskommune. Vi har følgende merknader til melding om kulturminnevern:

I tider med mange endringer, høy utbyggingstakt og endret befolkningsstruktur er det viktig å sette stedsidentitet og tilhørighet inn som viktige elementer i samfunnsbyggingen.

Det frivillige arbeidet i kommunene, både i forhold til historielag og venneforeninger er omfattende og representerer brennende interesse, uegennyttig innsats, genuin lokalkunnskap og ikke minst faglig kunnskap og yrkeserfaring. I endringstider hvor avstandene blir større og roller endres, er det viktig at den frivillige innsatsen koordineres mot kommunens og fylkeskommunes arbeid med kulturminner. Den frivillige innsatsen er en ressurs som må ivaretas og synliggjøres.

Det offentlige, faglige kulturminnevernet endres da Riksantikvarens rolle endres. Ved at fylkesinndelingen endres vil også avstanden innad i fylkene bli vesentlig større. Kulturminnevernet i fylker og kommuner må derfor bygges ut. Det er kommuner som ikke har faglige kulturminnestillinger. Det må legges føringer på at kommunene har slike stillinger, eventuelt i samarbeid med andre kommuner. For å ivareta kulturminnearbeidet lokalt/kommunenivå bør det legges føringer på at kommunen oppretter samarbeidsråd med frivilligheten, historielag, venneforeninger, andre interessenter for å kunne skape et godt og bredt ståsted for ivaretakelse og bevaring av vår kulturarv. Samarbeidet med fylkeskommunen må også styrkes.

Kulturminneplanene i kommunene skal være et verktøy som benyttes i det løpende planarbeidet i kommunene. Det er derfor viktig at alle kommuner har oppdaterte kulturminneplaner. Det er også viktig med forvaltning på tvers av sektoransvar. Eksempelvis nevnes kulturminneplan, friluftsliv, kulturminner i skog, landbrukets kulturminner, kulturlandskap, arkeologi etc. Det å jobbe sammen blir viktig, men da må det også lages veiledninger som legger til rette for slikt arbeid hvor flere parter er involvert.

Eva Marie Gran, leder i Kulturvernrådet i Akershus

Eidsivatinget:

INNSPILL TIL KULTURMINNEMELDINGEN

Immateriell kulturarv – viktig, men anonym og lite synliggjort del av vår kulturelle verdensarv.

Grunnlag for nasjonal identitet og motvekt til antidemokratiske krefter i samfunnet.

Hva og hvorfor

Selve grunnlaget for den rettsstaten og de demokratiske verdiene som vi er stolte av, ligger i den norske rettsstatens lange kulturarv. Det er godt dokumentert at prinsippene om sedvanerett og folkestyre i middelalderens tingkultur og tingsystemer ble toneangivende for utviklingen av vår rettskultur og våre lover. Folkets rett til å være med å bestemme, til å være i opposisjon og likevel ha respekt har blitt en selvfølgelig del av vår kultur. Så selvfølgelig at vi lett kan glemme hvor viktig dette er for vår identitet, vårt medborgerskap og demokrati.

I dag er våre historiske tingsteder, Frostatinget, Gulatinget, Eidsivatinget og Borgartinget, minnesmerker som bare delvis og lokalt holdes i hevd som historiske steder. Nasjonalt har de liten oppmerksomhet, og de ideologiske overtonene har i stor grad forsvunnet. Det er ukjent for folk flest hva tingstedene sto for, hva de faktisk betydde i samfunnet i middelalderen og før det, hvilken politisk og samfunnsmessige tradisjon og arv de har sendt videre gjennom historien er ukjent for folk flest.

Det er også ukjent og ikke en del av vår bevisste identitet at vår grunnlov fra 1814 faktisk ble inspirert av begreper og innhold fra tidligere lover og således er en fortsettelse av vår lange kulturarv.

Eidsivatinget har på dette grunnlaget satt fokus på denne lite påaktede selvfølgeligheten i forbindelse med feiringen av 1000-årsjubileet for det historiske Eidsivatinget som Olav Haraldsson etablerte på Eidsvoll i 1022. Sammen med sentrale og dyktige fagfolk søker vi å formidle og synliggjøre disse forholdene og skape tilhørighet til vår egen immaterielle kulturarv.

På denne bakgrunn har også tre av de historiske tingstedene inngått en samarbeidsavtale for å kunne forene krefter i formidlingen av de historiske sammenhengene.

Offentlig ansvar og frivillig engasjement

Vi mener det er svært viktig at regjeringen og Stortinget gir denne immaterielle kulturarven fokus i sin kulturminnepolitikk. Gjærne i samarbeid med

frivillige dedikerte organisasjoner. Vi behøver alle å se og forstå hva de demokratiske verdiene står for og hvilken forankring de har i det «norske folkets» lange kulturhistorie. Vi behøver å kjenne oss stolte over de verdiene vi forvalter og den identiteten disse verdiene gir oss.

Det kan diskuteres hvordan man skal formidle og synliggjøre denne kulturarven. Undervisningen i skolen er en naturlig aktivitet, det bør være selvfølgelig. Det samme gjelder for «nye landsmenn».

I mange år har dette temaet ikke vært spesielt synlig i norsk grunnskole sine fagplaner. Vi ser da også av urovekkende nyere undersøkelser at unge under 30 år i stadig større grad mener at demokrati ikke er så viktig. Blant annet derfor er det flott og på høy tid at overordnet del av den nye læreplanen for grunnskolen og videregående skole har gjort disse begrepene til honnørord: Identitet, medborgerskap, tillit og åpenhet, demokrati!

«Demokrati før 1814» – ja, vi hadde det med unntak av dansketiden. Det er viktig å sette disse verdiene på kartet, ikke bare når vi markedsfører oss i det store utland, men også for det norske folket og alle som besøker oss eller bosetter seg her.

Skjæringspunkt mellom immateriell og fysisk kulturarv

Regjeringen formidler ofte betydningen av vår kulturarv. Det er bra! Vi vil likevel påpeke at selv om materielle kulturminner er svært viktige, er fokus på den delen av den immaterielle kulturarven ikke mindre viktig, ikke minst fordi det er så lett å overse den, og fordi presset på demokratiet stadig øker.

Det er mye lettere å forstå og oppleve et fysisk kulturminne enn et immaterielt. Der det er naturlig bør man derfor knytte sammen disse begrepene og vise sammenhengen og samspillet i en historisk kulturell kontekst, la dem forsterke hverandre. En stavkirke er fin å se på i seg selv, men når ulike fysiske elementer settes sammen med ulike samfunnsmessige forhold, skapes et spennende univers med stor forståelse/innsikt og skaperkraft.

Opprettelse av et «Nasjonalt Demokratisk Senter» som synliggjør den immaterielle kulturarven fra middelalderen for alle, vil være en flott markering av vår kanskje aller viktigste kulturarv. Et slikt senter skal være et kraftsenter for formidling av demokratiske verdier. Her skal kompetanse om de lange linjene i vår historie samles. Det skal skapes bevissthet og entusiasme. Her skal det formidles kunnskap som kan gi vekst og være fyrtårn for videre utvikling. Ett naturlig sted å etablere et slikt senter kan være ved Eidsvoll 1814 i en egen enhet som har spesiell fokus på den immaterielle verdensarven.

Rolf Thon, leder i Eidsivatinget

Inspirerende

Det er inspirerende å være leder i en organisasjon hvor medlemslagene til de grader bidrar. I vår kloakknød kom flere lag med gode bidrag. Til og med det minste laget bidro med kr 100,- pr. medlem. Privatpersoner som ønsket å være anonyme kom med gode bidrag til huset. Dette gjorde at vi kunne male endeveggen mot kirken etter alle kunstens regler med linoljemaling. Tømmeret til restaurering av veggen ved kjøkken og kontor er på plass, så nå venter vi bare på tømmeren. Vi greide også å innføre personvern i medlemssystemet i henhold til Datatilsynets nye regelverk. Dette takket være bidrag fra lokallagene. Alt dette gjorde at vi regnskapsmessig kom ut nesten i null. Det ble et lite underskudd på kr 6.384,- Jeg håper at Romerike Historielag greier å gi tilbake og å gjøre seg all denne tilliten verdig.

Tom Halvorsen

Aktiviteter i Romerike Historielag i 2019:

14. mars	Vårmøte
29. april	Hederstegnsamling
5. juni	Årsmøte i Gjerdrum
26. september	Høstmøte
14. - 21. og 28.11.	Novemberforedrag

Følg også med på hjemmesiden vår: Historielag.no

Hederstegn i 2018

Wenche Heltorp, Berit Leikhammer, Odd Roar Stenby og Ragnhild Ruud er i 2018 tildelt hederstegn i Romerike Historielag.

Wenche Heltorp har gjennom 10 år vært den perfekte lærer for 4. klassinger ved Gammeldags skole på Vølneberg i Sørum. Hun har lagt ned en stor innsats i arbeidet der.

Berit Leikhammer har en forkjærlighet for Glomma og miljøet langs den gjennom Romerike. Hun var med i redaksjonen til boka Glomma gjennom Sørum – livet langs elva. Videre nevnes innsats ved Bingen Lenser og ledelse av Lenseminnerforeningen.

Odd Roar Stenby har stilt med hest og redskap i alle år ved Gammeldags skole på Vølneberg i Sørum. Han har lagt en stor innsats for fremme av hestens bruk i norsk landbruk, samt fremme av norske kuraser.

Ragnhild Ruud har vært med i styret i Gjerdrum historielag fra 1998 til 2007, flere år som nestleder. Videre nevnes at hun har jobbet med lokalhistorie i skolen, organisert slektsforskergrupper, Prosjekt rydd et kulturminne, gravhauger på Torshov og sist et historisk arkiv på kulturhuset i Gjerdrum.

Vårstemning på Bjerke

Mel.: Vi seiler mot lykken
(Red sails in the sunset)

Når vårsola skinner på
åker og eng,
da kanskje du finner
en blomst ved din seng.
I Vestigardshagan
en lun liten dal
der plukker jeg ballblom
og liljekonval',

Hør fuglene synger.
Korn spirer og gror.
På taket der gynger
kråka mektig og stor.
Ja, våren på Bjerke
-jeg syn's den er skjønn.
Der jubler ei lerce
ved Sørlie sin brønn.

Når morrasol varmer,
og kaffen er klar,
på kjøkkenveranda'n
vi frokosten tar.
Der ser vi til Søgar'n,
til "Haugen" og Gran.
Så kommer en traktor,
nå starter han da'n.

På Hexebergssida ku rauter så glad.
Nå er det den tida
kløver'n smaker så bra.
Ja, våren på Bjerke
-jeg syn's den er skjønn.
Der jubler ei lerce
ved Sørlie sin brønn.

Vi ser fram til lørda'n,
den dagen er fin.
En kveld på veranda 'n,
med venner og vin.
Der kommer en grevling
den ser etter mat.
Nå blir det nok tevling
om katta sitt fat

Sol skinner på Fløgstad,
Rød himmel i nord.
Nå løfter vi glasset,
mens vi synger i kor.
./Vi skåler for våren,
for varme og sol,
for alle vi kjenner
og hanan som gol./.

Asbjørn Langeland

"Før i tida" av Asbjørn Langeland

- en bokomtale

Denne boka er et overflødigthorn av informasjon om ting som skjedde før i tida. For lokalhistorisk interesserte generelt og for alle med en viss tilknytning til Sørum. For ikke bare lærer vi hvordan den kjære tegneserie-antihelten nr. 91 Stomperud havnet her. Vi møter også mange mennesker som de færreste visste at hadde noen tilknytning til Sørum.

Anna Colbjørnsdatter og hennes brødre Hans og Peder, alle omtalt av Bjørnson i «Ja, vi elsker». Sjefredaktør Ola Christofersen i Aftenposten, den berømte polarforskeren Adolf Hoel, misjonærkona Anne Skrefsrud og de berømte pianofabrikantene brødrene Hals har alle tilknytning til Sørum. Det har også brødrene Ingvald og Olav Sendstad, som skapte Vinterlandbrukskolen og gjorde Refsum til et mønsterbruk. For ikke å glemme den verdensberømte børsemaker og skarpskytter Hans Larsen.

Vi blir også orientert om hvordan valgene til riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814 foregikk, og kan bli imponert over hvilken fart det var på byggingen av faste skoler i bygda etter at skoleloven av 1860 krevde det. Eller du får reiseinntrykk fra Romerike for 200 år siden både av Thomas Robert Malthus og Camilla Collett. Vi får også et godt inntrykk av hvordan bygdene endrer seg da jernbanen kom i 1850- og 60-åra.

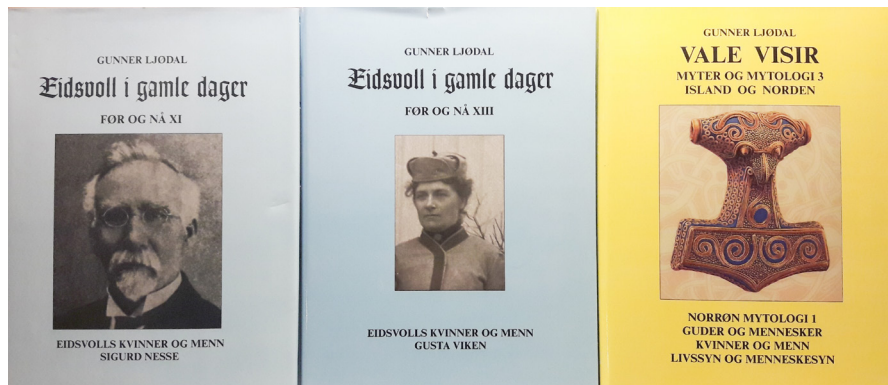
Forfatteren går i rette med dem som mener at kornmagasinet på Bingen noen gang har vært brukt som arrestlokale. Og han minner oss om at tørre somre ikke er noe nytt med artikkelen «Lang, tynn og tørr som sommer'n sjuogførr». Legg så til at han drister seg til å framsette en ny teori om hvilken Ivar som kan ha vært stamfar til Sudreim-dynastiet, så skjønner du hvor spennende det vil være å bla i denne boka og lese en artikkel her og en artikkel der. I innholdsfortegnelsen kan du se at det er 49 av dem, så du vil kunne kose deg lenge.

Med fotograf Anders Henriksen som bilderedaktør er også de som først og fremst vil se på bilder sikret mange underholdningsstunder – det er nærmere to hundre av dem.

Boka er utgitt på Svein Sandnes Bokforlag.

Tre nye bøker av Gunner Ljødal

I løpet av høsten 2018 har Gunner Ljødal utgitt ytterligere 3 bøker i sin «Alter Ego-serie Livets nøkkel». Bøkene inneholder stoff i «historisk, ideologisk, eksistensiell og aktuell sammenheng», som forfatteren uttrykker det.

Bok nr. 15 er på 336 sider, tettpakket med tekst og bilder om myter og mytologi i Norden. Forfatteren planlegger ytterligere 2 bøker om dette temaet.

Bok nr. 30 er på 272 sider, og tar for seg skolelæreren og forfatteren Sigurd Nesse. Han levde fra 1852 til 1955, og bok-debuterte allerede i 1897 med boka «Apehagen». Han var også lyriker, han begikk en rekke skuespill og var ellers svært aktiv på andre områder – ved siden av læreryrket. Han virket i Eidsvoll fram til 1923, da han flyttet til Lillehammer.

Bok nr. 32 er på 248 sider, og handler om læreren og forfatteren Gustava («Gusta») Viken Røkholt, hennes liv og virke. Hun levde fra 1864 til 1951. Ved siden av lærergjerningen var hun engasjert i lokalpolitikken i Eidsvoll, og hun skrev dikt, fortellinger og artikler.

Gunner Ljødal har nedlagt et meget stort arbeide med å samle stoff og faktaopplysninger til sine bøker, og her har vi som lesere en god mulighet til å sette oss inn i lokal historie som forfatteren har gjort tilgjengelig.

Det bør også nevnes at Gunner Ljødal har holdt en rekke kåserier med ulike lokalhistoriske temaer og annet.

Bøkene kan kjøpes/bestilles hos Halvorsen Libris, Postboks 126, 2081 Eidsvoll.
Tlf 63 96 48 20. Benjamin Baraas

Minneord - Tom Klemetzen

Styreleder i Lillestrøm Historielag og min gode venn, Tom Klemetzen, har gått bort. Hans entusiastiske tunge har stilnet og hans fabelaktige penn er lagt bort.

Tom var Lillestrømshistorien, han hadde aner tilbake til da stedet ble befolket. En ekte Vollagutt som bodde på Måsan. Hva han har betydd for lokal-kulturen vår, vil vi først merke når det har gått en tid.

Som mangeårig styreleder i Foreningen Gamle Lillestrøm fikk Tom satt opp skulpturene av Plankebæreren og Lillestrømdama. Symboler på vår identitet og slit i tidligere tider. Snekkerverkstedet til Bergersen i Skedsmogata sørget Tom for å få flyttet til Kirkegata, og der står det sammen med de andre husene som et minne fra tidligere tider. Nå er det ingen snekkerverksteder tilbake.

Tom var med og fikk laget flere historiske billedbøker fra Lillestrøm. Og ikke minst skrev han boka om «Da Tarzan kom til Lillestrøm» sammen med Børre Tosterud. Han gjennomførte utallige byvandringar, skrev leserinnlegg i Romerikes Blad og holdt mangfoldige kåserier om ulike temaer i små og store forsamlinger. I tillegg var han en entertainer, som skrev og fremførte mange revyer og sanger med lokalhistorisk tilsnitt.

Tom var en levende legende, et leksikon som kunne alt om vår lokalhistorie, steder og hvor folk bodde eller hadde bodd, og hva de het. Alle kjente Tom.

Historielaget har mistet sin store inspirasjonskilde og har blitt fattigere. Det blir vanskelig å gå videre, men det ville han at vi skulle, og ga klar beskjed om veien videre helt til det siste. Han ledet foreningens medlemsmøter selv om han var noe redusert sist høst.

Kort tid før jul var vi på besøk hjemme hos Tom i Odalsgata. Da leste Tom et langt dikt han hadde skrevet etter en begivenhetsrik småbåttur fra Oslo til Skagen i Danmark for noen år siden. Et dikt så underholdende og fascinerende at turen sto levende for oss.

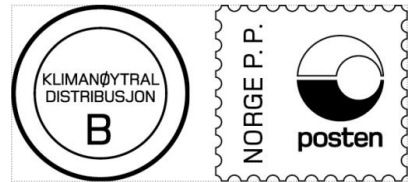
Hans skarpe og kunnskapsrike penn vil bli savnet av alle som kjente ham, ikke minst vil vi savne hans utallige gode historier. Vi kunne leve oss inn i fortellingene hans når de ble fremført. Det var aldri kjedelig i hans selskap.

Historielaget har mistet en inspirerende og dyktig leder, jeg har mistet en god venn. Vi takker alle Tom for hans store innsats for Lillestrøm.

Lillestrøm Historielag
Ved Jørn Sindre Amundsen

Avsender:

Romerike Historielag
Postboks 175
2021 Skedsmokorset

ÅRSMØTET

*i Romerike Historielag
blir i år arrangert av
Gjerdrum historielag*

onsdag 5. juni 2019

kl. 19.00 (reg. fra kl. 18.00)

Sted: Gjerdrum

*Adresse og program
kommer på hjemmesiden
og i Skytilen nr. 2*

Husk påmelding innen 17.5.19
(Tlf. 63878890)